

תוכן עניינים

מבוא.....1

חלק ראשון: סעיף 8(ב) לחוק הירושה

כללי.....2

מתנה בין החיים ומתנה מחמת מיתה.....2

הרציו של סעיף 8(ב).....2

מהי מתנה מחמת מיתה.....4

מתנה מחמת מיתה בדין הזר.....7

חלק שני: סעי' 8(א) לחוק הירושה

הקונפליקט.....8

עסקה ב"ירושה" ועסקה ב"עזבון".....8

הרציונל בסעי' 8(1) לחוק הירושה.....10

גישות המלומדים לסעי' 8(1) לחוק הירושה.....10

האם הסעיף חל רק כשהמוריש צד להסכם או גם כאשר היורשים הם צד לו.....11

פסיקת ביהמ"ש לעניין סעי' 8(א) עד לפרשת פלוני.....12

הסדרי ירושה והמתח בינם לבין צוואה בדין הזר.....13

חלק שלישי: פרשת פלוני

עובדות.....14

פסה"ד של בימ"ש לענייני משפחה.....14

פסה"ד של בימ"ש מחוזי בערעור.....14

פסה"ד בביהמ"ש העליון.....15

הרהורים על פסק הדין בפרשת פלוני.....15

המתווה המוצע ע"י פרופ' ליפשיץ בעקבות פס"ד פלוני.....16

האם ניתן להתייחס לסכם הממון כאל צוואה בעדים.....17

הצ"ח דיני ממונות.....18

הפסיקה לאחר פרשת פלוני.....19

סיכום.....21

שאלת המחקר: ההתנגשות בין הסכמי ממון לבין הוראות חוק הירושה

מבוא

הסכם ממון בין בני זוג, הוא הסכם שמטרתו לקבוע את יחסי הרכוש, בין בני זוג, בין אם טרום נשואים, בין אם במהלך הנשואים, ובין במסגרת הסכם גירושין. הסכם הממון יכול ויהיה בין בני זוג נשואים, ובין בני זוג החיים ביחד ללא נישואין (ידועים בציבור) לרבות בני זוג מאותו מין.

במסגרת יחסי ממון אלה, מתייחסים לעתים הצדדים ל"גורל" הרכוש, ולקביעה מה יעשה ברכוש, לאחר מות אחד מהם. הקושי המתעורר ביחס להוראות אלה, הדנות ב"גורל הרכוש" לאחר מות אחד מבני הזוג, נובע מהוראות סעי' 8 לחוק הירושה, האוסר עסקאות בירושה עתידה.

השאלה המתעוררת מתחדדת בעיקר, כאשר יש סתירה או חוסר התאמה, בין דיני הירושה לבין הוראות הסכם הממון. לדוגמא: במסגרת הסכם גירושין, מתחייב הבעל לשלם לאשה מזונות כל ימי חייה או עד שתינשא לאחר. בצוואה שכותב הבעל, הוא חוזר על ההוראה בהסכם הממון, ומצווה על תשלום מזונות לגרושתו, אך, שלא כמו בהסכם הגירושין, הוא מתנה בצוואה את התשלום בקיום תנאים מסוימים מצד האישה. השאלה המתבקשת היא, איזו הוראה גוברת: האם ההוראה שבהסכם הממון או האם ההוראה שבצוואה, המתנה את תשלום המזונות בתנאים שונים¹.

דוגמא אחרת הם העובדות שנדונו בעניין פלוני² (להלן: **פרשת פלוני**). בעניין זה חתמו בני הזוג על הסכם ממון הקובע וויתור של האישה על חלק בדירה, שהייתה רשומה על שם הבעל. הבעל לא כתב צוואה, ולאחר מותו, טענה האישה, כי היא זכאית למחצית הדירה (עליה ויתרה במסגרת הסכם הממון), וזאת מכח דיני הירושה. בעניין זה, שנדון ב-3 ערכאות, עלתה השאלה מה גובר על מה? הוראות ההסכם בין בני הזוג, או הוראות חוק הירושה. ביהמ"ש העליון קבע, כי הוראות חוק הירושה גוברות. עוד נקבע, כי בעניין הנדון, לא אושר הסכם הממון שכרתו בני הזוג, עפ"י הוראות סעי' 5 לחוק, אך ביהמ"ש הוסיף, כי היה מגיע לאותה תוצאה, אף אם ההסכם היה מאושר כדין.

עבודה זו מטרתה לברר את היחס בין הוראות הסכם הממון לבין סעי' 8 לחוק הירושה, וכמו כן לנסות לבדוק האם פרשת פלוני מהווה תשובה סדורה להתלבטות ולחוסר האחידות בפסיקה בשאלות אלה לאורך שנים ארוכות.

החלק הראשון של העבודה יעסוק בסעי' 8(ב) לחוק הירושה, ואילו החלק השני של העבודה יעסוק בסעי' 8(א) לחוק הירושה, כאשר ביחס לכל אחד מהסעיפים אנסה לברר את הרציונל שעומד מאחוריו, כמו גם את דרך פרשנות ביהמ"ש את ההוראות הנ"ל.

בחלק השלישי של העבודה אדון בפרשת פלוני, נימוקי השופטים בערכאות השונות, וכן ובהשלכותיה של הלכה זו על הפסיקה, לאחר שפורסם פסה"ד בביהמ"ש העליון. במסגרת זו אתייחס גם להצעתו של פרופ' ליפשיץ לעריכת מתווה המבדיל בין מתן זכויות בהסכם ממון ובין הדירת זכויות בהסכם ממון³ וכן אתייחס לעמדת הפסיקה לעניין המתווה שהוצע.

¹ עובדות אלה נדונו בע"ז 289/97 עזבון המנוח אפרים אחרים ז"ל נ' היועץ המשפטי לממשלה (פורסם בבנו, 11.01.1999).

² בע"מ 7468/11 פלוני נ' אלמונית (פורסם בבנו, 03.07.2012).

³ שחר ליפשיץ "הדירה חוזית של יחסי הממון בין בני זוג לעת מוות" הון משפחתי 1 (ינואר 2014) 33.

חלק ראשון: סעיף 8 לחוק הירושה

כללי

למרות שעניינה של עבודה זו, הוא ההתנגשות בין הסכמי ממון לבין הוראות חוק הירושה, ולמרות שעיקר המתח מתקיים בין הסדרי ממון לבין סעי' 8(א) לחוק הירושה, יש מקום להתייחס בעבודה זו, גם לסעי' 8(ב) לחוק, וזאת מכמה טעמים: ראשית: לעתים המתח הקיים הוא בין הסכמי ממון לבין סעי' 8(ב) לחוק. שנית: הן ס"ק א' והן ס"ק ב' "חוסים תחת קורת גג אחת" סעי' 8 לחוק הירושה, הנושא את הכותרת "עסקאות בירושה עתידה". שלישית: כפי שיובהר להלן, הרציו שניתן לשני הסעיפים הן בספרות והן בפסיקה זהה, וההתחבטות של הפסיקה ביחס לפרשנות הנכונה של הסעיפים הנ"ל נמשכה לאורך שנים, כאשר כל אחד מהסעיפים יצר שתי אסכולות של פרשנות. יחד עם זאת, כפי שאראה להלן, בשנים האחרונות, ניתנו על ידי ביהמ"ש העליון שני פס"ד האחד בעניין פרשת פלוני, המתייחס לסעי' 8(א) לחוק, והשני בפרשת נחשון⁴ המתייחס לסעי' 8(ב) לחוק, המלמדים על גישות שונות של ביהמ"ש ל"עסקאות בירושה עתידה".

על מנת לשמור על רצף ענייני, בחרתי להתחיל דווקא בסעי' 8(ב) לחוק הירושה ובהתחבטויות של הפסיקה ביחס לסעי' זה.

סעיף 8(ב) לחוק הירושה

מתנה בין החיים ומתנה מחמת מיתה

סעיף 8 (ב) לחוק הירושה קובע כי: " (ב) מתנה שאדם נותן על מנת שתוקנה למקבל רק לאחר מותו של הנותן, אינה בת-תוקף אלא אם נעשתה בצוואה לפי הוראות חוק זה."

בשיטות המשפט השונות - וגם בישראל - מבחינים בין שני סוגים עיקריים של מתנה: מתנה בין החיים (donatio inter vivos) ומתנה מחמת מיתה (donatio mortis causa). המתנה בין החיים מוסדרת ומקבלת תוקף משפטי בחוק המתנה, תשכ"ח-1968 (להלן: חוק המתנה), והיא עוסקת במתנה אותה התכוון המקנה לתת בעודו בחיים. את המתנה ניתן להקנות באופן מידי (סעי' 2 לחוק המתנה) או במועד כלשהו בעתיד (סעי' 5 לחוק המתנה). מתנה מחמת מיתה מוסדרת בחוק הירושה, וענינה במתנה אותה התכוון המעניק לתת לאחר מותו. חוק הירושה בסעי' 8(ב) שבו, אינו מכיר בתוקף המשפטי של מתנות מחמת מיתה.⁵

הרציו של סעיף 8(ב)

לעניין האיסור הקבוע בסעי' 8(ב) לחוק, לפיו אין תוקף למתן מתנה לאחר מיתה, ניתנו בספרות ובפסיקה נימוקים בעד ונגד ההצדקה להוראות הסעיף.

⁴ ע"א 879/14 עמוס נחשון נ' יהודה נחשון (פורסם בנבו, 05.05.2016)

⁵ ע.א. 3727/99 אוניברסיטת בן גוריון בנגב נ' עו"ד דן בן בסט (פורסם בנבו 07.07.2002)